

La guerra com a mètode

Lluís Maria de Puig / Diputat per Girona. President del Consell Nacional del PSC, expresident de l'Assemblea de la UEO i president de la Comissió de Cultura, Ciència i Educació del Consell d'Europa.

Amb una ingenuïtat imperdonable alguns havien pensat, quan es va enfonsar el món soviètic, que entràvem en una etapa històrica de pau i de fi dels bel·licismes. Per contra, els enfrontaments armats han reaparegut amb una vitalitat aclaparadora i la guerra torna a ser el gran protagonista de l'escenari internacional. A partir de 1989 vam passar de la guerra freda a la guerra calenta en un tres i no res, i ens vam haver de posar a discutir novament sobre les missions militars, la dissuasió, la guerra neta, la guerra preventiva, la guerra il·legal, la guerra asimètrica, les armes de destrucció massiva, les armes no letals, els danys col·laterals, la guerra al terrorisme, la guerra santa... mentre els canons, els tancs i els bombarders anaven fent la seva feina a Bòsnia, a Kosovo, a Txetxènia, a Iugoslàvia, a Palestina, al Golf, als Grans Llacs, a Afganistan, i ara a Iraq. Avui la guerra i el debat sobre la guerra són més vius que mai ja que lluny de desaparèixer per superació la tenim al davant amb un renovat esforç de perfeccionament, legitimació i justificació.

El fenomen de la guerra continua doncs vigent i la brutalitat dels fets (la guerra mateixa) i la fal·laç argumentació dels que la defensen com un instrument primordial per a la resolució dels problemes del nostre món ens situen davant d'una inescamotejable obligació d'intervenir en el debat. D'ací que aquest deplorable retorn de Clausewitz que vivim ha estimulat la reflexió almenys tant com el temor.

La bibliografia, com és natural, comença a ser abundant i enfocada des de tots els angles possibles. El que ens ha portat a aquest oceà de literatura pro-bèl·lica i antibèl·lica és, a més del propi desenvolupament de la crisi internacional recent (Iraq) i de les decisions polítiques que aquesta ha comportat, la no menyspreable producció assagística dels conservadors americans maldant per la guerra. Uns intel·lectuals, si es pot dir així, que han estat molt influents en la determinació bel·licista de la Casa Blanca. De cop, per entendre el que passava ens hem hagut de llegir uns autors que feia anys (almenys des de Fukuyama) venien donant una visió del món d'un conservadorisme nord-americà pelat i quasi caricaturesc. Condolezza Rice, Robert Kagan, Wolfowitz, Richard Pearl, Gary Schmitt, Thomas Donnelly, Donald Kagan i d'altres com ara el propi Henry Kissinger o els coneguts escribes de la Fundació James A. Baker III Institute for public policy of Rice University, escrivien uns papers d'anàlisi limitat però d'ampla proposta doctrinal, nacionalista defensiva i agressiva (no és incompatible, la millor defensa és un bon atac diu l'adagi) que deixaven al propi Samuel Huntington com un pobre liberal benintencionat. Durant anys aquesta gent va incordiar l'administració Clinton que, en general, no els va fer cas, encara que compartís el principi del paper dels Estats Units d'Amèrica com a única gran superpotència mundial. Aquesta visió geoestratègica topava de valent amb la d'altres observadors americans que veien un altre paper pels EUA; per a dir-ne uns quants, Joseph Nye, Arthur Schlesinger, Laïdi Zaki, Michael Albert, Stephen R. Shalom i no diguem un Noam Chomsky representatiu de la línia més crítica del sistema.

El fet és que aquells teòrics de la dreta i de l'extrema dreta americana ara són en els llocs de poder de l'administració Bush. Aquest és el gran canvi. Aquests senyors

estan posant en pràctica, ells mateixos, agafats de la mà d'un president ignorant, reaccionari i amb un punt d'il·luminat, les seves teories hegemòniques de defensa a ultrança del que ells entenen com a interessos nacionals dels EUA. Uns interessos que afirmen sense cap mena de torbació que, puix que són els de la democràcia, la llibertat i els drets humans, coincideixen exactament amb els interessos de la humanitat, el que fa que sigui necessari que els EUA defensin amb les armes els seus interessos que són els de tothom. I per això cal estar armat i ben armat.

La tragèdia de l'onze de setembre, no cal dir-ho, va exacerbar encara més el nacionalisme d'aquest grup, el qual, per la dimensió psicològica i política dels fets, més que mai es va sentir legitimat per a tirar endavant els seus projectes. Però seria un error pensar que tot comença després dels atemptats de Nova York i Washington. D'ençà de la presa de possessió del president George W. Bush, aquest no deixà de llançar missatges inequívocs sobre la lluita contra el terrorisme, sobre el sistema de defensa antimíssils, sobre el Tribunal Penal Internacional, sobre els pressupostos de defensa americans, sobre els països de l'eix del mal i sobre altres temes en la presentació dels quals apareixien diàfans els principis militaristes i hegemonistes detentats pels seus assessors.

Com sempre passa, les polítiques d'humiliació, explotació i menyspreu dels americans envers els àrabs i les seves causes (Palestina, per exemple) havien anat estimulants els extremistes i les organitzacions violentes; tothom sap que en el fons dels fanatismes suïcides àrabs hi ha, a més de l'element religiós, una exasperació política de la qual no en són innocents els americans ni els occidentals. Aquest aspecte de l'anàlisi fou ignorat volgutament pel president i els seus amics. Lluny de la més mínima autocrítica, van llançar-se a la resposta immediata per les armes, sense contemplar altres alternatives. El fet és que els terroristes de Al Qaeda, amb la salvatjada de Nova York i Washington, afavorien la reacció dels ultres nord-americans propers al poder actual per a vindicar els seus plantejaments. Acomboiats per un sentiment patriòtic generalitzat i un pànic col·lectiu evident, la cúpula dirigent dels EUA va veure arribar el moment de respondre a l'atac terrorista posant en marxa sense embuts la seva nova estratègia de seguretat nacional i internacional. El resultat fou el discurs unilateralista, intervencionista, de guerra preventiva i coalició voluntària que ha marcat i trasbalsat la vida del planeta el darrers mesos amb la guerra d'Iraq.

Als estudiosos de les teories geoestratègiques els interessa saber cap on ens porta tot això. En realitat el que preocupa no és tant que s'hagi produït una guerra (la història és una interminable successió de guerres); el que ens produeix calfreds és que és una guerra il·legal, il·legítima, injusta i desproporcionada, tot el contrari d'una causa justa. Tal vegada si s'haguessin portat les coses de manera diferent, potser la crisi d'Iraq també hagués acabat amb una intervenció militar uns mesos més tard i amb l'aval del Consell de Seguretat de Nacions Unides. A mi no em queda cap dubte que si la Casa Blanca hagués actuat amb menys agressivitat i situant la decisió en un marc multilateral des del primer moment les coses haurien anat diferent. Perquè, tot s'ha de dir, Saddam Husein hi ajudava molt. Però el bel·licisme descarat i l'arrogància hegemonista, amb l'intent de submissió de voluntats que des del primer moment exhibí el president Bush, va canviar el paradigma. Era un pols a la resta del món. Era l'afirmació unipolar, l'exigència de suport incondicional, la demostració de qui és l'amo. De seguida alguns van fer la reverència llepa. Però no tothom va voler passar per l'aro i hem tingut la crisi de la guerra i tindrem la de la postguerra en la qual ja veiem que no coincideixen els interessos de la comunitat internacional (NU) i els propis i específics dels EUA. En tot cas aquí no hem de tractar d'aquesta crisi, que ja ha produït (i produirà) prou paperassa.

El problema és el que aquesta guerra i els seus prolegòmens signifiquen com a precedent i com a doctrina estratègica. El llibre editat per Manuel Castells i Narcís Serra (Guerra i Paz en el siglo XXI. Una perspectiva europea), publicat recentment, com a resultat d'un col·loqui que se celebrà a la Fundació CIDOB, intenta escrutar en les idees que hi ha sobre la taula en aquesta matèria. És summament interessant constatar que tots els autors estan d'acord que s'ha obert una nova etapa en la qual dues coses han canviat notòriament: les causes i formes de les guerres i la nova estratègia dels EUA en la política internacional.

Les guerres han canviat, ens diuen Castells, Vilanova, Kaldor, Vinyamata, Tuomioja, Zaldivar y Carnoy, cosa evident. Noves causes i sistemes de lluita que s'aparten de la guerra clàssica entre Estats. Una superpotència superior a totes que se sent cridada a fer de gendarme planetari, però que pensa molt més en la seva seguretat que en la pau al món. La necessitat que Europa desperti de la seva letargia geoestratègica, com ens insisteixen Javier Solana i Narcís Serra, és la via més pràctica per a arribar a algun resultat més enllà de les reflexions teòriques i doctrinals, que també s'han de fer. La via del reforçament d'Europa, d'una Europa capaç de defensar els seus valors i també els seus interessos, és tal vegada l'única que tenim a l'abast i que pot constituir un contrapès a l'unipolarisme que ens envaeix. És el camí que ens assenyalen altres autors aquests darrers temps: Nicole Gnosoto, Pierre Hassner, Jolyon Howort. Julien Lindley-French o Dominique Moisi, per citar els que m'he llegit.

Ara, de tot aquest debat tant important de cara al futur allò que em sembla més necessari subratllar és que l'actual administració americana ha optat per la guerra com a mètode. En l'horitzó de la nova doctrina nacional de seguretat és evident que l'ús de la força esdevé un mecanisme prioritari. Els EUA saben que són els més forts, que en el poder militar no tenen rival i, per tant, és en aquest camp –i no en l'econòmic, ni el polític, ni el diplomàtic, nacional o internacional– on cal posar l'èmfasi per a deixar clar a tot el món qui és el que mana. No serà debades recordar que aquesta doctrina no és quelcom implícit, dissimulat o subterrani, ans amplament explicat i desenvolupat en els papers oficials més importants de l'administració Bush. Ho trobareu en el «Rebuilding America's Defenses» (2000), o en el «Quadrennial Defense Review» Report (2001), signat pel propi Donald H. Rumsfeld, i en el «National Security Strategie» (2002), que és el document que el govern va presentar al Congrés el setembre passat. En aquests impressionants papers programàtics hi trobareu afirmacions inequívokes sobre la voluntat d'utilització de la força per part dels EUA, per tal «d'assegurar el triomf de la llibertat sobre el enemics de la humanitat, missió que incumbeix als Estats Units». Subratllant en aquest camp «el rol essencial de les forces militars americanes», assenyalen: «Nosaltres (els EUA) hem d'obtenir i mantenir els mitjans de defensa de manera que restin inigualats», i afegeixen: «Bé que els EUA estan disposats a desplegar tots els esforços per obtenir el suport de la comunitat internacional, no dubtarem pas d'actuar sols, si es necessari». Sobre la guerra preventiva, no poden ser més explícits («hem de recórrer a la dissuasió i a defensar-nos abans que l'enemic no passi a l'acció», «no podem deixar que l'enemic ataquí primer»), i per tant s'han de prendre «mesures preventives per assegurar la nostra defensa, encara que hi hagi dubtes sobre el moment i el lloc de l'atac enemic (...) els EUA es reserven la possibilitat, si es dóna el cas, d'actuar amb anticipació». «Respectarem, en l'exercici del nostre lideratge, els valors, judicis i interessos dels nostres amics i aliats. Però estarem disposats a actuar sols quan els nostres interessos i les nostres responsabilitats ho necessiten». Més clar, l'aigua.

Els qui governen avui els EUA privilegien l'ús de la força per a resoldre els problemes del món. Creuen –almenys així ho diuen– els pensadors orgànics de l'actual administració que l'única manera de fer front als perills dels grups terroristes,

de les tiranies armades existents, a la proliferació de les armes de destrucció massiva i les seves conseqüències, i als països «brètols» que pertorben l'estabilitat mundial, és a base de prioritzar l'ús de la força armada com a dissuasió i per l'establiment del nou ordre. La seva idea de la seguretat va lligada a la possessió d'una força superior a tota altra i arribat el moment a la intervenció militar, el que comporta irremeiablement una militarització de les relacions internacionals. La política, la diplomàcia, l'economia, la cultura, tot això ve després, en aquest esquema clarament unipolarista i hegemonista. No és només el no rebuig de la guerra, és triar el bel·licisme com a instrument geosestratègic: és escollir la guerra com a mètode.

Front aquest esquema inquietant (i francament pervers) una legió de periodistes, experts, professors, intel·lectuals i polítics s'esforça a desvirtuar l'anàlisi i a combatre dialècticament la doctrina. Estem davant d'un desafiament profund de les idees envers el desenvolupament humà i d'una crisi real dels mecanismes que havíem imaginat per a la pau i l'estabilitat d'un món globalitzat. Front al multilateralisme, l'unilateralisme; front a la pressió política, la guerra preventiva; front un món equilibrat i multipolar, una hegemonia vistent i agressiva de la gran superpotència. Ens caldran moltes reflexions, molta gent al carrer i potser algun desastre per a esvair aquest formidable núvol guerrer que cobreix mig planeta. Ara com ara, aquest retorn de la guerra es un pèssim senyal de com poden anar les coses els anys a venir, si no reaccionem amb força i convicció.